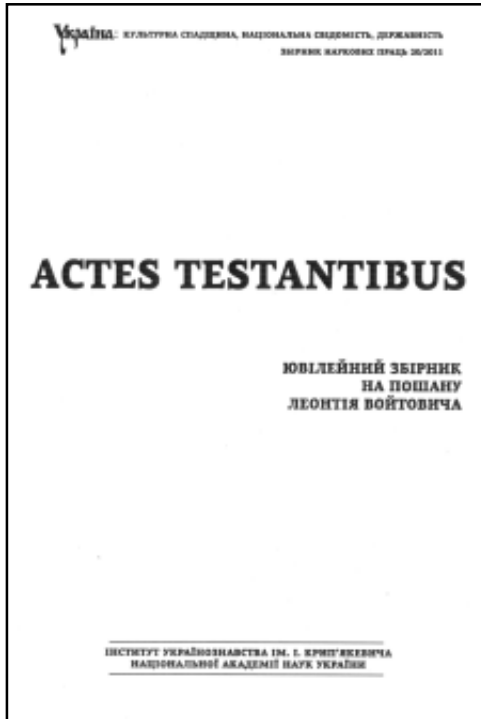

Actes testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича / Відпов. ред. М. Литвин (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Зб. наук. праць. – Вип. 20). – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011. – 822 с., іл. – ISBN 978-966-02-5940-9

У травні 2011 р. наукова громадськість Львова відзначила 60-річчя знаного історика, автора близько чотирьох сотень наукових, науково-популярних та науково-педагогічних праць, у тому числі більше десяти монографій, кількох посібників професора кафедри історії середніх віків та візантиністки ЛНУ ім. І. Франка, доктора історичних наук Леонтія Вікторовича Войтовича. Він народився у Єманжелінську Челябінської області, де його батьки знаходились на засланні з другої половини 1940-х рр. Така “пляма” у біографії призвела до того, що Леонтій Вікторович, не зважаючи на ще юнацьке захоплення історією, був змушений відмовитись від навчання на відповідному факультеті Львівського університету та подати документи для вступу на спеціальність “Динаміка і міцність машин” місцевого Політехнічного інституту. Після його завершення була служба в армії, робота за основним фахом у м. Берегове на Закарпатті, звідки він повернувся до рідного йому м. Миколаєва Львівської області в 1990-х рр. Однак попри зайнятість за основним місцем праці Л. Войтович не зрадив своїй музи та продовжував систематично поповнювати свої знання з історії. Після знакової для нього у 1985 р. зустрічі зі своїм майбутнім наставником д. і. н. Я. Д. Ісаєвичем визначився і напрямок наступних наукових студій – генеалогія Рюриковичів та

Гедиміновичів. Далі були кандидатська та докторська дисертації, робота в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. З 2001 р. спочатку як сумісник, а пізніше на постійно став викладати у Львівському національному університеті ім. І. Франка. Сфера наукових зацікавлень Л. Войтовича доволі широка: від етногенезу українського та кримськотатарського народу до історії початків давньоруської держави, від генеалогії Рюриковичів, Гедиміновичів, Чингізидів, інших правлячих династій до військової історії тощо. Останні роки проф. Войтович щедро передає свої знання молодшому поколінню, керує роботою студентських наукових семінарів, аспірантів та докторантів, є членом редколегії багатьох видань, у тому числі і “Генеалогічних записок”.

Очевидно, що саме в ділянці генеалогії науковий доробок вченого найпомітніший та найбільш знаний, а такі його роботи як “Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження” (Львів, 2000), “Нащадки Чингізхана: Вступ до генеалогії Чингізидів-Джучидів” (Львів, 2004), “Княжа доба на Русі: Портрети еліти” (Біла Церква, 2006), “Правлячі династії Європи” (Біла Церква, 2008 (у співавт.)) стали знаковими для генеалогічного середовища. У 2008 р. він у співавторстві випустив і пробний навчальний посібник з генеалогії.

До ювілею вченого заплановано вихід ряду видань, першим з яких побачив світ науковий збірник на його пошану¹. До нього увійшло більше п'ятдесяти статей та матеріалів українських та зарубіжних вчених різнопланової тематики. Нас, зрозуміло, цікавлять більше ті публікації, котрі торкаються генеалогії.

Князівська генеалогія представлена роботами Є. Пчолова, В. Нагірного, О. Майорова, Я. Тенговського, Н. Яковенко, А. Чернова, Д. Домбровського, Дж. Гарді. Російський історик Андрій Чернов у статті “Вещий Олег: крещение и гибель” (с. 699–726) доводить, що проведене ним уточнене датування літописних звісток та інших письмових джерел, їх нове прочитання дозволяє віднести підписання Олегом другого договору з Візантією не до 911 р., а до 912 р. Вигідні умови цієї угоди дослідник пояснює можливим хрещенням у цьому ж році Олега та його обіцянкою хрестити усю свою державу (с. 706), а смерть князя пов'язує із його поїздкою восени 912 р. в Ладогу. Інший російський історик Євгеній Пчолов у статті “Был ли Игорь сыном Рюрика?” (с. 582–591) дає ствердну відповідь на це запитання, зазначаючи, що підстави для сумнівів у цьому лежать поза площиною

джерельної інформації. Суттєві розриви у літописній хронології між смертю Рюрика та початком князювання Ігоря, одруження з Ольгою (903 р. як дату укладення цього шлюбу Є.Пчолов називає міфічним, с. 585) та народженням Святослава теж не дають для цього підстав. Цікавим для нас є припущення вченого, що надання батьком-ізгоєм Ростиславом своїм синам, в подальшому засновникам першої галицької династії імен Рюрик, Володар і Василько було не випадковим, а повинно було підкреслити їх приналежність до княжого роду, походження від спільних для всіх князів предків – Рюрика та Володимира (Василя) Великого (с. 588–589). Уточненню хронології утвердження Романа Мстиславовича в Галичі присвячена публікація Віталія Нагірного (“Начало княжениа великого князя Романа”: до питання про час утвердження Романа Мстиславовича в Галичі, с. 511–521). У ній дослідник аргументовано доводить, що час смерті Володимира Ярославича та час зайняття галицького престолу князем Романом найбільш вірогідно відноситься до періоду між 1 вереснем та 31 груднем 1198 р.

Окремі факти з біографії короля Данила Романовича Галицького та його нащадків стали предметом розгляду кількох дослідників. Так, Олександр Майоров (“О происхождении имени и уточнении даты рождения Даниила Галицкого”, с. 453–478) вважає, що святим патроном короля, чий ім’я він носив, був Данило Стовпник. Це суперечить загальнопоширеному погляду, що хресним ім’ям Данила було Іван². На думку російського вченого, його версію підтверджує практика почитання св. Данила Стовпник королем, його найближчими родичами та нащадками (будівництво Данилового монастиря в Угровську, заснування міст Стопн’є та Данилова, будівництво цілого ряду башт (стовпів) на території Галичини і Волині тощо), близькі родинні пов’язання між Данилом Галицьким та московським князем Данилом Олександровичем (1261–1303), для якого та інших московських князів на ім’я Данило саме цей святий був патроном тощо. Виходячи з цього та висловленої дослідником Б. Клоссом версії, що хресне ім’я для княжої дитини вибиралось за днем народження і відповідало імені того святого, якого поминали або ж в цей день, або ж тиждень чи два потому, О. Майоров стверджує, що Данило Галицький повинен був народитись 11 грудня 1201 р., в день поминання Данила Стовпника, або ж за кілька днів до цієї дати (с. 478).

Даріуш Домбровський (“О zgonie Daniela Romanowicza i jego następcwach dla Rusi Halicko-Wołyńskiej”, с. 289–305) на основі докладного вивчення ряду писемних джерел та співставлення подій політичної історії Русі, Польщі, Литви, стверджує, що смерть короля Данила слід датувати періодом осені 1263 – середини липня 1264 р., найправдоподібніше – весною 1264 р. (с. 294). Перед смертю Данило встановив наступну владну конфігурацію, яка дотримувалась його наступниками: зверхнім володарем галицько-волинської держави ставав Василько Романович, який і надалі утримував ті ж землі, що і за життя брата (Володимир Волинський, Луцьк, Брест); старший син Данила та його багатолітній соратник Лев фактично відсувався на задній план та отримував лише Перемишль, Львів і, можливо, щось і з східних володінь Романовичів, натомість до Шварна Даниловича переходили Холм, Дорогичин, Червен та Галицьке князівство (с. 304).

Дискусійною є публікація Яна Тенговського (“Kilka słów o małżeństwach wielkiego księcia litewskiego Olgierda Giedyminowicza”, с. 646–654), який відкидає ідею про три шлюби Ольгерда, наголошуючи, що їх було лише два: перший, укладений найшвидше в 1324 р., з дочкою вітебського князя Ярослава Михайловича Марією (померла наприкінці 1349 р.) (с. 647–649); другий – з дочкою тверського князя Олександра Уляною, яка була пошлюблена 28 березня 1350 р. та прибула до Вільна не пізніше квітня того ж року (с. 651).

Сербський дослідник Джура Гарді (“Чи Ростислав Михайлович був баном Мачви?”, с. 197–203) досліджує діяльність одного із претендентів на галицько-волинську спадщину у 1230–1240-х рр., онука Романа Мстиславовича по жіночій лінії Ростислава Михайловича, котрий як зять угорського короля Бели IV отримав від нього у тримання, можливо, як окрему бановину, а, можливо, як і спадкове князівство Мачву – область на південних рубежах угорського королівства, а тепер західну частину центральної Сербії. Наталя Яковенко (““Погреб тілу моєму вибираю с предки моєми”: місця поховань волинських князів у XV–середині XVII століть”, с. 784–808) приходить до висновку, що “волинські аристократи у виборі місця поховання керувалися передусім не турботою про спасіння душі, а родовою солідарністю “людей великих”, “матеріалізованим” втіленням якої до середини XVI ст. був Києво-Печерський монастир, а пізніше, з піднесенням престижу місцевих родових гілок в практику входять поховання в родинних гніздах. Такі поховання мали “підкреслити “славу” покійного і предків” (с. 792–794). Цей висновок важливий для генеалогів, оскільки може дозволити їм, у випадку відсутності певної інформації, припустити, де саме могли бути поховані представники тієї чи іншої князівської родини або ж ненобілітованої магнатерії. Також у статті вміщено додаток – таблицю поховань членів волинських княжих родин зазначеного періоду (с. 793–807).

У статтях Мирослава Волощука (““Фила древле прегордыи” / *Fila supruniensis*. Маловідомі сюжети з історії Галицької землі першої половини XIII століття”, с. 189–196) та Адріяна Юсуповича (“*Mirosław-Piastun i Mirosław Halicki w przekazach “Kroniki Halicko-Wołyńskiej”*”, с. 769–783) подаються біографії політичних опонентів того часу: відомого персонажа історичних праць угорського урядовця Філі, вихователя князів Данила та Василька Романовичів Мирослава та боярина князя Мстислава Удатного Мирослава.

Відомий львівський дослідник Ігор Мицько свою статтю присвятив аналізу давнього Унівського пом’яника та здійснив спробу розшифрувати деякі записи з нього (“Давній Унівський пом’яник”, с. 479–495). Шляхетська генеалогія представлена у збірнику дуже важливою роботою знаного дрогобицького історика Ігора Смутка (“Родовід Шептицьких за матеріалами Перемишльських гродських і земських актів XVI–першої половини XVIII ст.”, с. 592–602). Як підкреслює автор, проведена ним реконструкція генеалогії цього знаного роду відрізняється від генеалогій, укладених наприкінці XIX ст. А. Косінським та Т. Жихлінським. Публікація Володимира Пришляка реконструює біографію козацького літописця Григорія Граб’янки (“Григорія Граб’янки (історико-генеалогічна розвідка)”, с. 550–568). Вона доповнена публікацією кількох його автографів та трьох документів, які стосуються цього козацького старшини (с. 560–568).

Наприкінці дозволимо собі від імені редакційної колегії привітати Леонтія Вікторовича Войтовича з його ювілеєм та побажати міцного здоров’я і нових творчих досягнень.

Примітки:

1 Ознайомитись з ним можна на сайті ЛНУ ім. І.Франка. Див.: <http://www.franko.lviv.ua/faculty/webhistory/moy/ZbirnikVojtovuch.pdf>

2 Див. наприклад: *Войтович Л.* Княжа доба на Русі: Портрети еліти. – Біла Церква, 2006. – С. 492.

Олександр ЦЕЛУЙКО (Львів)

* * *

Петришак Б. “Лицар пера і каламаря” – писар міста Львова Войцех Зимницький (1583–1639) / Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАН України; ЦДА України, м. Львів (Львівські історичні праці. Дослідження. – Вип. 3). – Львів, 2011. – 208 с. – ISBN 978-966-02-6149-5

Вихід у світ монографії кандидата історичних наук Богдани Петришак можна сміливо і без перебільшення назвати подією у львівській історичній науці і, що найбільш вагомо в українській історіографії в цілому. Впершу чергу, це стосується просопографії, котра ще починає свій шлях наукового розвитку в нашій історіографії. У вступі, характеризуючи свою працю, авторка відзначає, що робота написана на стику двох наук – просопографії і біографістики. Просопографія в українській історичній науці стає “модним” методологічним інструментарієм у дослідженні соціальних перспектив і кар’єр історичних постатей і, як наслідок отримує дуже приблизні інтерпретації своєї суті, часто-густо вельми розмиті. Цей момент вдало підмітила авторка і яскраво показало довідкове синтетичне видання “Спеціальні історичні дисципліни. Довідник” (Київ, 2008) над яким трудився цілий авторський колектив. Просопографію так і не відмежували від біографістики та генеалогії і не зуміли визначити предмет і об’єкт науки і безуспішно намагалися узагальнити різнобій дефініцій просопографії як спеціальної історичної науки. Розмитість меж розуміння просопографії (с. 4) однак не спиноло авторку на шляху відтворення кар’єрного, професійного і приватно-побутового шляху львівського писаря і лавника Войцеха Зимницького. Привертає увагу й назва монографії – “Лицар пера і каламаря”, що є вдалою і заслуженою алюзією до лицарського стану – шляхти. У середовищі міщан середньовічного й ранньомодерного Львова такими от “шляхтичами” (лицарями чи аристократами духу) можна вважати писарів міста, котрі нерідко просувалися вгору по щаблях міської владної верхівки, творили культурне тло міста, пишучи історичні хронічки чи кодифікуючи міське право.

Пропоноване увазі просопографічне дослідження показує добрий фаховий рівень історика і вишкіл архівіста в оперуванні джерелами (в переважній масі не публікованими раніше) та науковою літературою. Якщо б ми не були особисто знайомі з авторкою, то скрупульозність її дослідження і майстерність в оперуванні численними історичними фактами могли б свідчити про неї як про історика самі за себе. Зрештою, певна канва дослідження була закладена ще за часів студентства, оскільки